

chineze (mai mult comerț liber, stimularea micilor afaceri, mai puțină birocrație și mai puțin capitalism clientelar) ar putea reprezenta o alternativă viabilă și astăzi.

Ionuț Filipescu

Tóth Szilárd, *A hidegháború története. Kultúra, propaganda és stratégiai politikák*, Presa Universitară Clujeană, 2014, 371 p.

Autorul volumului de față predă de ani buni cursuri de specialitate legate de istoria Războiului Rece la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Deoarece majoritatea cursurilor de acest gen din România se bazează mai ales pe bibliografii ce conțin în primul rând titluri publicate în Statele Unite ale Americii, am fost curios să văd cu ce tip de bibliografie lucrează Tóth Szilárd și cum a reușit să realizeze sinteza acestei jumătăți de secol care a determinat istoria întregului mapamond.

Abordarea unei astfel de problematici complexe nu se poate face fără să fie trecute în revistă principalele școli și curente referitoare la interpretarea întregului fenomen reprezentat de Războiul Rece. În consecință, autorul, începând cu pagina 9, enumeră trei școli principale în abordarea Războiului Rece: pe cea tradiționalistă, revizionistă și pe cea post-revizionistă. Într-adevăr, aceste trei școli sunt cele de bază în literatura de specialitate din lumea anglo-saxonă, însă numărul abordărilor este cu mult mai larg, începând cu poziția inițială sovietică, marxist-leninistă, până la teoria structuralistă, formulată în era post-Război Rece, sau chiar feministă. Este drept, o enumerare succintă a câtorva dintre acestea se găsește la paginile 16-17.

O idee originală este stabilirea începutului Războiului Rece odată cu războiul civil din Grecia, în contextul în care mulți specialiști obișnuiesc să ofere alte puncte de reper. Este pertinentă și descrierea cauzelor și efectelor planului Marshall, la care aș mai adăuga precizarea că acest plan (deși din punctul de vedere al economiilor naționale într-adevăr a reprezentat – așa cum autorul bine a subliniat – o „injecție de dolari”, de multe ori la nivele locale sau la nivel de întreprindere) n-a fost benefic pentru toată lumea, datorită condițiilor impuse de americani, nici în Franța.

Autorul are curaj în a oferi interpretări originale, exprimându-și o părere cristalizată prin lectură. De exemplu, la pagina 33 autorul își exprimă opinia că Uniunea Sovietică dorea în 1945-1946 numai exercitarea controlului asupra zonei de influență, fără să vrea să-și provoace aliații occidentali, sau la pagina 73, unde, amintind de blocada Berlinului, ne vorbește cu convingere de două scopuri ale lui Stalin, în acest al doilea caz citându-l pe Csizmadia Sándor. În ceea ce privește analiza comuniștilor din țările central-est-europene în perioada 1945-1948, s-ar fi putut face în anumite cazuri într-un mod mult mai detaliat: de exemplu, cazul Poloniei și cel al Ungariei au primit un spațiu mult mai mic, cantitativ vorbind, decât studiile de caz din Iugoslavia și Cehoslovacia, nefiind menționați nici președintele ungar exilat, iar în cazul Poloniei, cardinalul Hlond, de asemenea, rolul mareșalului Rokossovski ar fi meritat să fie menționate.

Am așteptat cu mult interes să citesc capitolul despre războiul din Coreea, cunoscând faptul că autorul are expertiză în domeniul relațiilor internaționale.

Capitolul este relativ bine documentat, însă s-ar fi putut spune mult mai multe. Faptul că autorul n-a intrat în sensul strict în istoria militară a conflictului nu e în sine o problemă, însă probabil că ar fi meritat incluse câteva fraze despre atrocitățile reciproce comise împotriva populației civile, de ambele părți. Aceste atrocități au fost reale, chiar dacă propaganda părților aflate în conflict de multe ori le-a exagerat și, fără să știm de acestea, nu putem înțelege adâncimile urii între cele două state coreene din ziua de azi. Atrocitățile sunt evocate într-un capitol care tratează problema propagandei și rolul caricaturilor în presa comunistă de limbă maghiară din România epocii, iar capitolul respectiv este unul din cele mai bine scrise din carte. Totuși, nu ar fi stricat evidențierea acestora și în capitolul de specialitate, mai ales datorită caracterului reciprocității. Totodată, este de lăudat faptul că autorul încearcă, pe baza bibliografiei disponibile lui, să înțeleagă motivațiile persoanelor care au avut rol decisiv asupra evoluției conflictului: Stalin, Truman, MacArthur, Mao, Kim Ir Sen. În acest sens, i-aș recomanda să citească, printre altele, lucrările lui Kun Miklós, Borhi László, și așa mai departe.

În rest, câteva probleme ale Războiului Rece sunt evidențiate în volum: mișcarea țărilor nealiniat și conferința de la Bandung, crizele-gemene ale revoluției maghiare din 1956 și criza Suezului, războiul din Vietnam, evoluția relațiilor sovieto-chineze, criza rachetelor din Cuba, Primăvara de la Praga, sau războiul din Afghanistan. Trebuie să spun că mi-a plăcut foarte mult cronologizarea aplicată războiului din Vietnam: acest lucru este foarte necesar pentru orice lucrare de sinteză care tratează această problematică, pentru că, deși războiul din Vietnam pare să aibă la prima vedere o cronologie bine cristalizată și o imagine de ansamblu relativ simplă, repede se poate descoperi că nu e chiar așa, dincolo de implicațiile directe sau mai puțin directe a unei serii de actori, dintre care marile puteri reprezintă numai câteva. Un capitol separat este dedicat tehnicilor de propagandă și de manipulare ale Războiului Rece, iar ultimul capitol mare tratează chestiunea non-proliferației armelor nucleare. Concluziile sunt foarte scurte, în numai două pagini autorul încheie socotelile legate de glasnost, perestroika și prăbușirea sistemului comunist din Europa Centrală și de Est, respectiv Uniunea Sovietică. Face asta numai pe baza ideilor generale, fără să prezinte niște detalii legate de evenimente faprice.

Autorul este istoric și profesor, iar volumul de față reprezintă atât un curs universitar, cât și o lucrare de sinteză. Acest caracter dual este prezent, ușor de sesizat în timpul lecturii. Fără îndoială, realizarea acestei sinteze bine ilustrate prin hărți (dintre care câteva sunt munca lui Bartos-Elekes Zsombor, lector al Universității Babeș-Bolyai, Facultatea de Geografie) și caricaturi ce se leagă mai ales de problema Războiului Coreean, a reprezentat o muncă serioasă, utilă și valoroasă, ce trebuie și merită să fie respectată. Totuși, pe viitor, aș avea câteva recomandări, prin care această sinteză destul de bună poate fi îmbunătățită, perfecționată, eventual adusă la un nivel competitiv cu sintezele din străinătate.

În primul rând, unele din observațiile mele ar ține de corectura volumului: de exemplu, numele lui Henry Kissinger apare în mai multe note sub forma greșită de „Hernry” (de exemplu la paginile 83, 85, 88, 120, 123 și așa mai departe). Pentru edițiile viitoare, nu ar strica o lecturare mai strictă în acest sens. Totodată, nu sună bine evocarea doctrinei Monroe ca și „doctrina Monor” (p. 203; de altfel, Monor este o

localitate din Ungaria, aproape de Budapesta), chiar dacă sunt conștient că autorul cunoaște bine sensul acestei doctrine. Asemenea greșeli se pot strecura și în cazul "caselor mai mari" de editură; cu cât sunt mai puține însă, cu atât e mai bine.

În privința bibliografiei se poate observa nu numai că autorul cunoaște anumite lucrări ale istoriografie de specialitate române, maghiare și occidentale, dar și faptul că este familiar cu căutarea pe Internet (această remarcă s-ar putea să pare banal, dar nu este: când vorbim de metodologia identificării surselor pe internet, nu căutarea prin Google reprezintă problema principală, ci identificarea surselor cu adevărat relevante și reprezentative). O categorie separată o reprezintă presa vremii, în limba maghiară, din România, folosită pentru realizarea studiului de caz referitor la Războiul din Coreea. Poate că dacă acest capitol a fost inclus în volum, era oportună și folosirea unor alte surse de presă, chiar dacă numai cu titlu de fapt divers, din România, Ungaria, din lumea occidentală sau din spațiul sovietic, chiar dacă numai în traducere. Să nu uităm că la începutul anilor cincizeci ARLUS-ul desfășura o activitate intensă în mediul cultural din România, editând mai multe publicații. Dar aceasta este o recomandare în scopul îmbunătățirii, și nu reprezintă o lipsă majoră a scrisului științific de față.

Autorul acestei recenzii nu este adeptul citării obligatorii a anumitor autori, numai de dragul ca operele acestora să fie citate în scopul creșterii factorului de impact personal. Totuși, pe viitor n-ar strica completarea bibliografiei cu anumite titluri, și a aparatului critic cu niște referințe care să crească valoarea operei. Din literatura anglo-saxonă/internațională aș menționa reflectările asupra Războiului Rece în cadrul unor analize ulterioare ale lui Robert Kaplan, Robert Kagan, Fareed Zakaria, și așa mai departe; din mediul istoriografiei maghiare i-aș reaminti pe Békés Csaba, Borhi László, Jeszenszky Géza, la fel cum din istoriografia românească nu ar trebui omiși Mircea Malița sau Lavinia Betea. Nu în ultimul rând, un loc special i se cuvine lui Arne Odd Wengstad. Am observat că autorul cunoaște cel puțin una din lucrările lui Noam Chomsky: acest autor este inevitabil dacă vrem să prezentăm atitudini critice față de politica externă americană a vremii, iar în acest caz, prezentarea lui Chomsky poate să primească o întindere mai mare. În acest caz nu strică nici cărțile critice (care reprezintă un fel de carte neagră a politicii americane, fiind vorba de Rogue State și Killing Hope) ale lui William Blum, care dincolo de slăbiciunile metodologice, cu o critică adecvată pot fi foarte utile. Totodată, există o serie de reviste de specialitate care publică în jurul tematicii Războiului Rece, cum ar fi *Cold War History*, dar și o serie de alte reviste indexate în baze de date, ce publică în domeniul istoriei contemporane, și care merită utilizate în asemenea cazuri, de realizare ale unor volume de sinteză. Referințele de acest gen dau clasă și actualitate scrisului academic, și ilustrează faptul că autorul este la curent cu cele relevante din mediul academic internațional.

O a treia observație majoră ar fi legată de conținutul volumului, de problemele la care un curs universitar ce tratează chestiunea Războiului Rece trebuie să se refere. Ar fi fost imperios necesară includerea unui capitol referitor la Orientul Mijlociu: nașterea statului Israel, termenii conflictului israeliano-arab, implicarea marilor puteri în manipularea acestora și evidențierea liniilor de demarcație culturală între diferitele

populații musulmane, pentru că deși Războiul Rece s-a terminat de mult, Orientul Apropiat și Mijlociu reprezintă un important focar de războaie.

Două probleme ar fi trebuit evidențiate în concluzii: moștenirea globală a Războiului Rece și particularitățile Europei Centrale și de Est, care își au rădăcinile în această perioadă. Până la urmă, evenimentele istorice din trecut își fac simțite consecințele și asupra prezentului, mai ales în cazul unui fapt istoric major cum a fost și Războiul Rece.

Autorul își exprimă speranța, în rezumatul aflat la capătul volumului, că sinteza va reuși să propună o abordare care să nu se rezume numai la prezentarea evenimentelor, ci să ofere o privire și în părțile mai puțin discutate ale Războiului Rece, cum ar fi scopul și efectele propagandei, respectiv nașterea și decăderea unor concepte strategice diferite. Autorul acestei recenzii consideră că în esență a reușit și că această carte reprezintă o sinteză destul de bună, care însă poate fi perfecționată în viitor, cu ocazia noilor ediții. Și ediții noi trebuie să existe, dată fiind importanța și potențialul subiectului. Cunoscând scrisul academic al autorului de până acum, se poate observa o dezvoltare majoră, și sunt sigur că viitoarele ediții ale volumului de față vor beneficia de îmbunătățiri majore. În consecință, recomand volumul de față tuturor celor interesați de această problematică.

Artur Lakatos